

Editorial

Kurikulární reforma – téma již mnohokrát rozebírané, nejen na stránkách tohoto časopisu. Zaznělo již mnoho kritiky, padla řada otázek, jak či zda vůbec v reformě pokračovat. Přesto jsme se odvážili toto téma otevřít ještě jednou, abychom zjistili, zda ještě žije a zda stále vzbuzuje pozornost výzkumníků. Výčet příspěvků tohoto tematického čísla dokládá, že ano. Alespoň tedy v českých a slovenských zemích.

Problematice kurikulární reformy v České republice a na Slovensku deset let poté se věnujeme se záměrem „otevřít staré rány“ a bilancovat, jaké výzvy pro badatele a pro současnou školu toto téma nyní přináší. Výraz „bilance“, z latinského *bilanx* (dvojitá mísa), nám tak obrazně poslouží jako zastřešující klíčové slovo vystihující téma tohoto čísla, které má s odstupem času i zvážit klady a zápory spojené s kurikulární reformou v obou zemích.

V recenzované části čísla můžeme nalézt studie, jež pohlízejí na vývoj vybraných pedagogických fenoménů ve vazbě na nové kurikulární dokumenty, a také texty, které sledují stav kurikulární reformy skrze jedny z jejích hlavních aktérů – učitele. Soubor příspěvků charakteristických bilančním zaměřením tak přináší podněty a výzvy k diskusi o současném „poreformním“ stavu. Cílem čísla však není analyzovat stěžejní koncepty reformy a teoreticky přispívat k jejich rozpracování (jak již bylo mnohokrát učiněno), nýbrž pohlédnout zblízka na vybrané aspekty edukační reality, jež mohou otevřít nové otázky a inspirovat další výzkum i praxi.

Jelikož kurikulární reforma v České republice prošla v uplynulém desetiletí podobnými fázemi jako reforma ve Slovenské republice – od představení dvouúrovňového kurikula, přes jeho „zrychlenou“ implementaci v praxi až po snahy o revize kurikula v současnosti, je nasnadě nastolit zmíněné otázky společně pro obě tyto kulturně blízké země. Příspěvky pocházející jak od českých, tak i slovenských autorů však nejsou prezentovány společně za účelem srovnávání obou zemí, ale spíše k zamýšlení nad dopady reformy, které mohou být obou zemím podobné. Tato podobnost může být podmíněná naší společnou historickou zkušeností formující společenské vědomí i podobné přístupy k problematice národní vzdělanosti. I navzdory odlišným metodikám výzkumu to v tomto čísle dobře vystihují texty zaměřené na výzkum aktérů kurikulárních reform, které poukazují na ambivalentnost v postojích učitelů českých a slovenských základních škol k průběhu a dopadům reformy. Obecně lze konstatovat, že učitelé jsou pro-reformně naladěni, ale nejsou spokojeni s tím,

6 jak byla kurikulární reforma ze strany aktérů státní vzdělávací politiky připravena, jaké nástroje jejího zavádění byly zvoleny a především jakou podporu ve stádiu její implementace ze strany státu dostali. Proto učitelé v převážné míře kurikulární reformu v jejím současném stádiu považují za nedokončenou.

Teoreticko-přehledovou část čísla otevírá studie Jany Poupové zaměřená na problematiku výuky o vědě a jejích dějinách. Upozorňuje na její význam v rámci přírodovědných předmětů. Při konfrontaci současných českých kurikulárních dokumentů se stavem v zahraničí (anglofonních zemích) si klade otázky, jaké požadavky by měly být na výuku o vědě a jejích dějinách kladeny. Studie tak pouze neobjasňuje tento fenomén a neupozorňuje na možné deficity v českém prostředí, ale rozebírá hlediska, která je třeba zvážit jak při tvorbě kurikulárních dokumentů a učebních textů, tak i v pedagogické praxi.

Podobně bilancuje přehledová studie Martiny Kosturkové, Janky Ferencové a Valentíny Šutákové vývoj jiného fenoménu – kritického myšlení. Již více než deset let je zdůrazňována potřeba rozvoje této stěžejní dovednosti vzdělávaných jedinců. Pohledem do slovenských odborných časopisů autorky však zjišťují, že slovenská odborná veřejnost stavu, bariérám i možnostem rozvoje kritického myšlení věnuje pouze okrajovou pozornost.

Empirickou část čísla otevírá text Jakuba Havlíčka, který analyzuje obsah rámcových vzdělávacích programů z hlediska prezentace „světových náboženství“. Upozorňuje na problémy, které tematizace náboženství v analyzovaných dokumentech může přinést – zejména formování paušalizujících, stereotypních představ o náboženských tradicích a identitách. Nejde jen o to, jaké obsahy z oblasti religionistiky by měly být součástí kurikulárních dokumentů a jakou formou by měly být prezentovány. Text vyvolává závažnou otázku přesahující jedno obsahové téma: nakolik tvůrci kurikula pro danou vzdělávací oblast reflektují a zohledňují aktuální stav diskurzu ve společenských vědách.

První ze série textů zaměřených na výzkum aktérů kurikulární reformy je studie autorského kolektivu Karolíny Peškové, Tomáše Janka, Tomáše Janíka a Michaely Spurné, kteří zkoumají postoje českých učitelů k reformě a jejímu zavádění retrospektivně z hlediska klíčových momentů učitelů prožitých v průběhu reformy. Mezi učiteli byly nalezeny individuální rozdíly v postojových trajektoriích – lze identifikovat jak odpůrce proběhlé reformy, tak i učitele s pozitivním pohledem na reformu, nebo učitele, kteří se již k reformě staví neutrálně. U jednotlivých učitelů můžeme blíže sledovat, že různé prožívané okolnosti a podmínky při zavádění reformy měly různý (pozitivní až negativní) dopad na proměnu jejich postojů.

Studie Beaty Kosové a Mariána Trnky komplexně analyzuje názory a postoje učitelů týkající se slovenské kurikulární reformy. Konkrétně se snaží objasnit, do jaké míry učitelé akceptují aktuální podobu kurikulárních dokumentů, jak interpretují podstatu kurikulárních změn a jaké jsou jejich zkušenosti z procesů implementace. Autoři nabízejí výsledky kvantitativního i kvalitativního výzkumu a blíže komparují pohledy respondentů podporujících a odmítajících reformu. Výsledky odhalují fakto-

ry (důvody), které stojí za těmito postoji, a vykazují podobnost se zjištěními českých autorů publikujících v tomto tematickém čísle.

Uvedené poznatky o názorech a postojích aktérů pak doplňují zjištění Petry Fridrichové a Vladimíra Poliacha, kteří se blíže zabývají hodnocením dalších vybraných aspektů kurikulární reformy v SR učiteli. Snaží se zodpovědět klíčovou otázkou, zda se očekávání učitelů promítla do školní reality. Zároveň ukazují, že přijetí nebo odmítnutí reformy se odvíjí od naladění učitelů na změnu.

Dva závěrečné příspěvky s tématem čísla souvisejí volněji. V sekci Varia je to studie Dominika Dvořáka a Michaely Dvořákové, kteří porovnávají pojetí výuky historie na primárním stupni vzdělávání ve třech nových či nedávno revidovaných kurikulech z anglicky mluvících zemí – Anglie, Austrálie a Spojených států amerických. Zvolenými příklady chtějí přispět k porozumění obecnější otázce, jaké je postavení faktických a konceptuálních znalostí v učivu určité disciplíny v době, kdy reformátoři zdůrazňují spíše obecné či oborové kompetence. Nerecenzovaným příspěvkem také volně spjatým s tématem změn a reforem je v závěru tohoto čísla recenze Vandy Dluholucké. Představuje knihu kolektivu španělských autorů Santína et al. s názvem *Reflexiones sobre el sistema educativo* (Reflexe španělského vzdělávacího systému), která umožňuje nahlédnout obraz změn dynamicky se vyvíjejícího vzdělávacího systému a přinést tak podněty pro českou a slovenskou vzdělávací politiku.

Závěry předložených studií naznačují, že deset let od spuštění kurikulárních reforem zřejmě nedostačuje pro jejich přijetí učiteli a úspěšnou realizaci v praxi. Obecně lze říci, že mnozí učitelé se s proběhlými kurikulárními změnami stále ještě neztotožnili. Studie odkazující na západní vzdělávací trendy upozorňují také na další problémy související s reformami – deficity kurikulárních dokumentů samých i bílá místa současného výzkumu a diskursu odborné veřejnosti. Otázkou tak zůstává, zda jedna kurikulární reforma může docílit komplexní edukační změny po více jak čtyřiceti letech nadvlády komunistické vzdělávací politiky (srov. Hamot, 1997). Zřejmě je zapotřebí více času a úsilí, které by žádoucímu stavu napomohly. Jak konstatuje Klein (1994), reformní proces je nekonečný – jedna fáze reformy následuje druhou. Každá z nich má sice jiné zaměření, ale prvotní požadavky reformy jakoby nikdy nezmizely. Kurikulární reformy tak s námi stále žijí a je na nás, jak se my sžijeme s nimi.

Karolína Pešková a Štefan Porubský
hostující editoři

Literatura

- Hamot, G. E. (1997). *Civic education in the Czech Republic: Curriculum reform in democratic citizenship*. Bloomington: ERIC.
- Klein, M. F. (1994). The toll for curriculum reform. *Peabody Journal of Education*, 69(3), 19–34.